

Vihakuritegude ohvritele õigusemõistmise tagamine: spetsialistide vaatenurgad

Kokkuvõte



Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 1 on tagatud õigus inimvääriskusele, artikliga 10 kaitstakse üksikisikute õigust mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele ning artiklis 21 on sätestatud diskrimineerimiskeeld. Peale selle on artiklis 47 täpsustatud, et üksikisikutel on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.

Vihakuriteod on kõige raskem diskrimineerimise vorm ning põhiliste inimõiguste rikkumine. Euroopa Liit on näidanud oma otsusekindlust võidelda vihakuritegude vastu selliste õigusaktidega nagu 2008. aasta raamotsus teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega. Sellele vaatamata ei teatata enamikust Euroopa Liidus sooritatud vihakuritegudest, mispärast jäävad need märkamata ja ohvrid õiguskaitseta.

Selliste kuritegude tõkestamine on väga oluline, ent samavõrd tähtis on tagada õiguskaitse kättesaadavus ohvritele. See tähendab, et nad saavad teatada oma kogemustest pädevatele asutustele ning seejärel pakutakse neile vajalikku toetust. Samal ajal tuleb vihakuritegusid kiiresti ja tõhusalt uurida ning nende sooritajaid karistada.

„Mis kasvab esimesena – kas arvanded või kindlustunne? Kui inimesed ei tunne end piisavalt kindlalt, et kuriteost teatada, ei kasva arvanded kunagi, ja kui arvanded ei kasva, ei panustata kunagi vahendeid ega raha. See on surnud ring.“ (Politseiametnik, Ühendkuningriik)

Käesolevas kokkuvõttes tutvustatakse Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) aruande *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives* („Vihakuritegude ohvritele õigusemõistmise tagamine: spetsialistide vaatenurgad“) peamisi

järeldusi. Aruandes on lühidalt kirjeldatud olulist teavet, mis on saadud mitmesugustelt ekspertidelt, näiteks kriminaalkohtute, prokuratuuride, politsei ja vihakuritegude ohvreid toetavate vabaühenduste esindajatelt. Aruanne kirjeldab raskusi, millega ohvrid kuriteost teatamisel kokku puutuvad, samuti organisatsiooni- ja menetlustegureid, mis takistavad nende juurdepääsu õigusemõistmisele ning vihakuritegude nõuetekohast registreerimist ja nende eest süüdistuse esitamist.

„See sõnum peab jõudma massideni: kellegi peksmine tema nahavärvi, seksuaalse sättumuse või puude tõttu lihtsalt ei ole lubatud. Keelatud on solvata kedagi sel põhjusel, et ta on teist usku.“ (Ohvriabiteenistus, Poola)

Metoodika

Aruande järeldused põhinevad dokumentide analüüsil ja Euroopa Liidu kõigis 28 liikmesriigis spetsialistidega tehtud intervjuudel. FRA kogus andmeid oma multidistsiplinaarse uurimisvõrgustiku Franet kaudu. Dokumentide analüüsimisel uuriti liikmesriikides vihakuritegude vastu võitlemise õigus- ja organisatsiooniraamistikke. Muu hulgas vaadeldi vihakuritegudega võitlemise ja ohvritele õiguskaitse kättesaadavuse parandamise õigusakte ja menetlusi, samuti asjakohast kohtupraktikat ja pakutavate ohvriabiteenuste teavet. Samuti koguti teavet paljutöötavate tavade või algatuste kohta seoses vihakuritegude ohvrite toetamisega.

Kohapealsed uuringud toimusid 2013. aasta augustist 2014. aasta veebruarini. Need sisaldasid 263 poolstruktureeritud intervjuud ekspertidega Euroopa Liidu kõigis 28 liikmesriigis. Ekspertid jagunesid kolme kategooriasse: politseinikud; prokurörid ja kriminaalkohtunikud; ohvriabiteenistuste eksperdid või inimõiguste valdkonnas tegutsevad kodanikuühiskonna esindajad. Intervjuud toimusid vahetult või üksikjuhtudel telefoniga ning nende aluseks olid FRA koostatud üksikasjalikud avatud ja suletud küsimused.

Põhitulemused ja tõendipõhised nõuanded

Peamised tegurid, mis takistavad õiguskaitse kättesaadavust ohvritele, ja meetmed kättesaadavuse parandamiseks

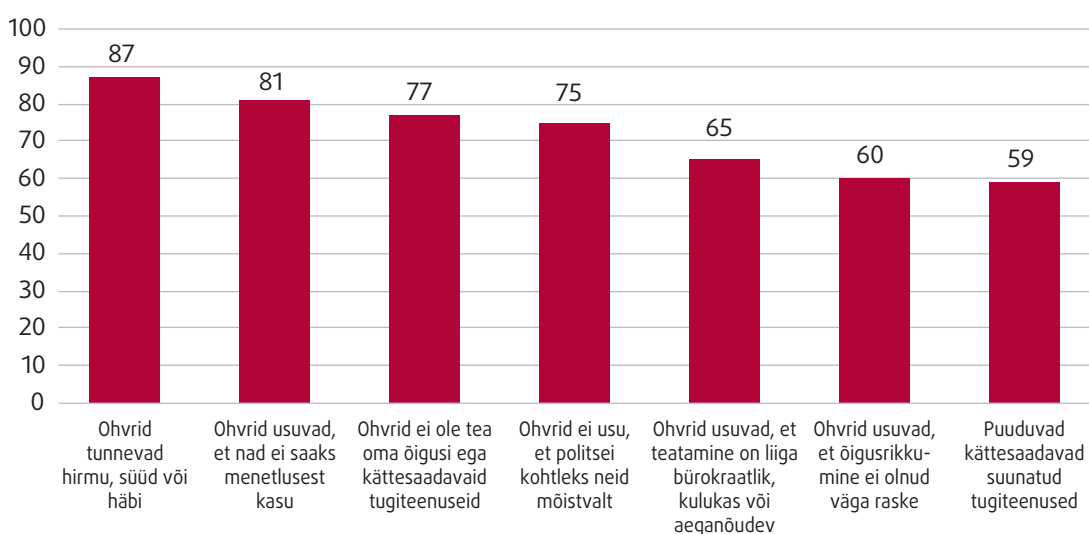
Intervjuueeritud spetsialistidelt küsiti, mis tegurid takistavad ohvritel kuriteost teatada ja mis meetmed võiksid nende arvates oluliselt parandada õiguskaitse kättesaadavust ohvritele.

Nende nimetatud tegurid on seotud nelja põhi- teemaga.

- **Õiguste ja pakutavate tugiteenuste teadvustamine.** Ligi üheksa intervjuueeritud spetsialisti kümnest usuvad, et vaja on meetmeid, millega parandada vihakuritegude ohvrite teadlikkust oma õigustest ja pakutavatest tugiteenustest. Lisaks usuvad ligikaudu kuus spetsialisti kümnest, et tugiteenuste puudumine takistab õiguskaitse kättesaadavust ohvritele. Seega kerkib pakutavate tugiteenuste killustatud ja ebaühtlane olemus esile tegurina, mis takistab oluliselt õiguskaitse kättesaadavust (vt *joonis 1*).

- **Ohvriteni jõudmine ja nende usalduse suurendamine ametiasutuste vastu.** Kolmveerand intervjuueeritud arvab, et ohvreid heidutab kuriteost teatamast see, et nad ei usu, et politsei kohtleb neid mõistvalt ja mittediskrimineerivalt (*joonis 1*). Sellest tulenevalt usuvad neli intervjuueeritud spetsialisti viiest, et tuleb suurendada ohvrite usaldust politsei vastu, ning kolmveerand intervjuueeritud peab vajalikuks meetmeid, millega võidelda diskrimineeriva suhtumise vastu politseis (*joonis 2*).
- **Praktilised meetmed vihakuritegudest teatamise julgustamiseks.** Spetsialistid nimetasid mitu praktilist meetet, mis on paljutöötavad vahendid vihakuritegudest teatamise soodustamiseks, sealhulgas spetsiaalsete politseiüksuste loomine või kontaktametnike määramine ja elektroonilise teatamise võimaldamine (*joonis 2*).
- **Vihakuritegudest teadlikkuse ja arusaamise suurendamine spetsialistide seas.** Ligikaudu kaks kolmandikku kõigist intervjuueeritud usub, et politsei ja kohtud peavad suhtuma vihakuritegudesse tõsisemalt (*joonis 2*). Intervjuueeritud märkisid, et see hinnang tugineb kahele tegurile:

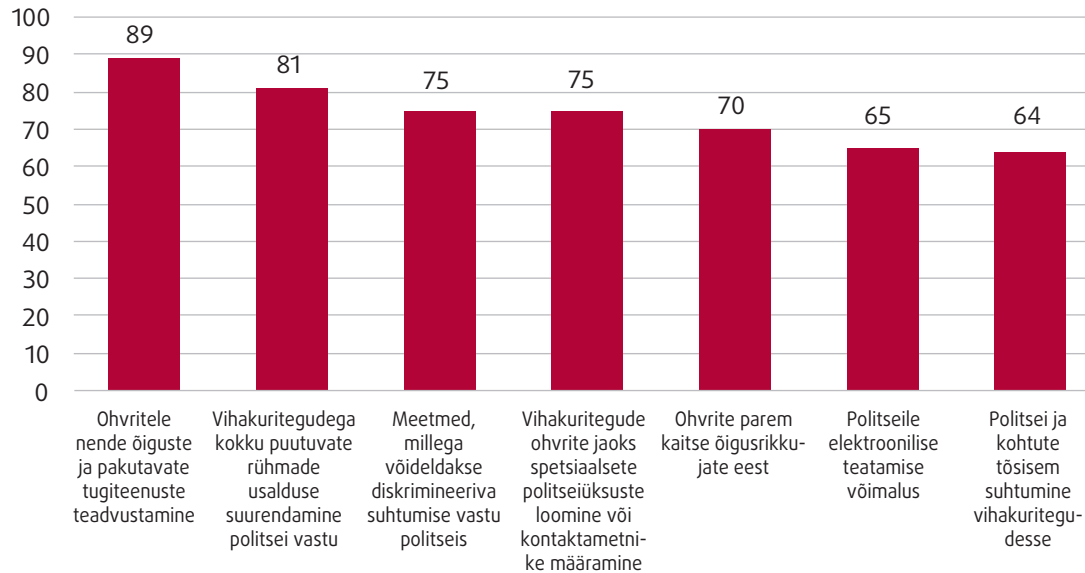
Joonis 1. Kõigi intervjuueeritud ekspertide arvamused tegurite kohta, miks jätavad ohvrid vihakuritegudest teatamata (N = 263, % kõigist vastustest)



Küsimus: Kas järgmised tegurid mõjutavad asjaolu, et ohvrid ei teata kuriteost politseile (joonisel loetletud variandid)? Valida võib mitu vastust.

Allikas: FRA, 2016

Joonis 2. Kõigi spetsialistirühmade intervjueritud ekspertide seisukohad tegurite kohta, mis võivad eeldatavalt suurendada politseile teatavate ohvrite arvu (N = 263, % kõigist vastustest)



Küsimus: Märkige, mis järgmised meetmed lihtsustaksid eelarvamuskuritegude ohvrite jaoks kuriteost politseile teatamise ja millega seega kaasneks nende eelarvamuskuritegude ohvrite arvu suurenemine, kes teatavad kuriteost politseile.

Valida võib mitu vastust.

Allikas: FRA, 2016

- vihakuritegude määratlemisel kasutatavaid õigusmõisteid ja -kategoriaid ei mõisteta põhjalikult;
- vihakuritegude tuvastamisele ning nende eest süüdistuste esitamisele ja karistuste määramisele ei pühendata piisavalt.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti arvamused

Alljärgnevad FRA arvamused põhinevad ameti varem esitatud arvamustel. Kuigi neid ei ole käesolevas dokumendis korratud, tsiteeritakse põhjaruandes „Vihakuritegude ohvritele õigusemõistmise tagamine: spetsialistide vaatenurgad“ läbivalt mõnd sellist varasemat arvamust.

Vihakuritegude ohvritele suunatud tugiteenuste kehtestamisele terviklikuma ja koordineerituma lähenemisviisi tagamine

Paljud vihakuritegude ohvrite tugiteenused on väga spetsiifilised, seega on toetuse pakkumine paljudes Euroopa Liidu liikmesriikides keerukas, ebaühtlane, killustatud ja osaline. Asjakohane teenus võib olla

kättesaadav teatud ohvritele konkreetses piirkonnas, kuid mitte vihakuritegude muude vormide ohvritele ja mitte mujal. Kuriteoohvrite õiguste direktiiviga (2012/29/EL) kohustatakse Euroopa Liidu liikmesriike tagama, et vihakuritegude kõigile ohvritele on kättesaadavad asjakohased tugiteenused. Sellega tehakse valitsustele ülesandeks luua mehhanism, mis koordineerib, julgustab ja toetab rahaliselt algatusi, mille eesmärk on pakkuda tugiteenuseid ohvritele, kellele need teenused ei ole veel kättesaadavad.

„Leedus keskendutakse peamiselt süüdistatavate õigustele. Ohvrite õigustele ei keskenduta [...] peaksime ohvritele rohkem tähelepanu pöörama [...] leian, et liiga vähe teavet tuleb juristidelt ja õigusasutustest üldse, politseilt, [...] liiga vähe teavet ohvrite kohta. Mõnikord teavet on, aga ei ole teada, mida, millal ja kuidas. Millal saab esitada tsiviilhagi? Kas vaja on kaitsjat või mitte ja kust teda saada? Kas vägivallakuritegude ohvrid teavad, et nad võivad saada riigilt hüvitist? Väga harva ... Kogu sellise teabe pakkumine peaks olema üks põhiülesandeid.“ (Kohtunik, Leedu)

Diskrimineerimisvastase võitluse valdkonnas teatud vabauhendused ei pruugi alati täielikult teadvustada ohvrite keerukat olukorda kriminaalmenetluses. On tähtis, et ohvrid toetaksid sellised vabauhendused, kes suudavad neile selgitada nende võimalikku rolli kriminaalmenetluse algatamisel ja selles osalemisel.

FRA arvamus

Vihakuritegude ohvrite suhtes peaksid Euroopa Liidu liikmesriigid püüdlema selle poole, et kõrvaldada ohvriabiteenuste võimalik killustatus ja tagada asjakohaste tugiteenuste kättesaadavus kõigile vihakuritegude ohvritele. Sellistes tugiteenustes peaks diskrimineerimise ja diskrimineerimisvastaste tegevuspõhimõtete mõistmine olema ühendatud eriteadmistega kriminaalõiguse küsimuste ning ohvrite olukorra ja õiguste kohta kriminaalmenetluses.

Ohvriteni jõudmine ja nende julgustamine kuriteost teatama

Intervjueeritud spetsialistid nõustuvad, et vihakuritegudest jäetakse teatamata, ja nõustuvad ka põhjustega, miks ohvrid teatavad vihakuritegudest politseile vähe või üldse mitte. Spetsialistid usuvad, et vihakuritegude ohvrite jaoks on teatamine eriti raske – osaliselt hirmu, süütunde ja häbi tõttu ning osaliselt selle tõttu, et puudub teave oma õiguste ja pakutavate tugiteenuste kohta.

„Kui me sellest ei kuule, on raske selle suhtes midagi teha. Teeme kõigi kriminaalõiguse valdkonna partneritega suurt tööd, et julgustada kuritegudest teatamist. See võib olla seotud kuriteost teatamisega kolmanda isiku kaudu, elektrooniliselt või meie sidemete kaudu võrdõigusrühmadega, selle selgitamisega, mis on vihakuritegu ja kuidas sellest teatada, ning püüdega luua usaldust ja kindlustunnet selle suhtes, et see tõesti toimub, kui kuriteost teatatakse.“ (Politseiametnik, Ühendkuningriik)

Arvestades ohvrite suurt vastumeelsust teatada kuriteost, on äärmiselt oluline, et politseiteenistused alandaksid teatamiskünnist. Mitu liikmesriiki on selle nimel võtnud meetmeid. Need on näiteks IT-rakendused, mille abil saavad ohvrid teatada kuriteost politseile elektrooniliselt, ja spetsiaalsete politseiüksuste loomine, mis jõuavad ohvriteni ennetavalt ja tagavad, et kuriteost teatajaid koheldakse mõistvalt ning mittediskrimineerivalt. Kuigi selliste meetmete kohta on vähe usaldusväärseid hinnanguid, tuleb innustada liikmesriike võtma kasutusele mis tahes mehhanismid, mida nad peavad kõige paljutõotavamaks, ja tagama, et hinnatakse usaldusväärset kuritegudest teatamise määrale.

FRA arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tegema rohkem selle nimel, et jõuda ennetavalt vihakuritegude ohvriteni ja julgustada neid kuriteost teatama, muu hulgas võttes kasutusele elektroonilised teatamisvahendid ning luues spetsiaalseid politseiüksusi.

Vihakuritegude nimetamine eraldi kuriteoliigiks

Paljud intervjueeritud spetsialistid usuvad, et vihakuriteo konkreetse määratluse puudumine suurendab riski, et politseinikud ei pööra tähelepanu eelarvamusele kui ajendile. Kriminaalõiguse sätteid peaksid kajastama õigusrikkumiste kahe liigi põhimõtelist erinevust: õigusrikkumine, millega lisaks ohvri muude õiguste rikkumisele rikutakse ka üksikisiku õigust mittediskrimineerimisele, ja õigusrikkumine, kus diskrimineerimise aspekt puudub. Sellise eristamisega koheldakse sisuliselt eri olukordi õigusaktide tasandil erinevalt ning mõjutatakse tegelikku võimalust, et ohvrid tunnistatakse ja et neile tagatakse õiguskaitse kättesaadavus.

„[Eelarvamust kui ajendit] nähakse vähem tähtsana. Peksmine on vägivalldakuritegu ning keskendutakse just vägivaldale, mitte sellele, mis rünnakule eelnes.“ (Ohvriabiteenistus, Madalmaad)

FRA arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid hindama, mil määral saab kohaldada vihakuritegude kõige sagedate vormide, sealhulgas ründamise, vandalismi ja solvamise konkreetseid kriminaalõiguse määratlusi, et tähelepanu alt ei jääks välja kurjategijate tegutsemise diskrimineerimise ajendil. Samuti peaksid nad teadvustama spetsialistidele vajadust tunnistada, et vihakuritegude ohvrid on raske diskrimineerimise ohvrid.

Kolmandate isikute kaudu teatamine kui teatamata jätmise probleemi lahendus

FRA varasemates väljaannetes on kirjeldatud mitut soovitusi, et aidata Euroopa Liidu liikmesriikidel lahendada teatamata jätmise probleemi, sealhulgas jõuda kuritegude potentsiaalsete ohvriteni, soodustada kuritegudest teatamist madala künnisega kanalite loomise teel ja moodustada spetsiaalseid politseiüksusi, kes suhtlevad kohalike kogukondadega.

Üks aspekt, mis on jäänud vihakuritegusid käsitlevas arutelus seni tähelepanu alt välja, on võimalus ohvrid teatamise koormast vabastada, pakkudes kolmandatele isikutele – näiteks diskrimineerimisohvrite õiguste kaitse vabaühendustele – kaebeõigust vihakuritegusid käsitlevates kohtumenetlustes. See võib olla asjakohane ka sellise vihakõne korral, mis on suunatud mitte konkreetsete isikute, vaid teatud kategooria isikute või suurte rahvastikurühmade vastu.

FRA arvamus

Et vabastada ohvrid politseile teatamise kohustusest ja võimaldada kodanikuühiskonna organisatsioonidel haarata initsiatiiv sellistel juhtudel, kui ühtki individuaalset ohvrit ei ole võimalik tuvastada, soovitatakse Euroopa Liidu liikmesriikidel tungivalt kaaluda üldistes huvides esitatavate hagide (actio popularis) võimaldamist, et kolmandad isikud saaksid algatada vihakuritegude sooritajate vastu kohtumenetlusi ohvrite nimel või nende toetamiseks.

Kui vihakõne või vihakuritegude eitamine on suunatud rühma või abstraktse isikukategooria vastu ja seega mitte konkreetse isiku vastu, peaksid liikmesriigid võimaldama vabaühendustel esindada vihakuritegude ohvreid kriminaalmenetluses, kus vabaühendus saaks esitada tõendeid diskrimineeritava rühma või isikukategooria nimel.

Vihakuritegudest teatamise ja nende registreerimise tõhustamise kõigi meetmete hindamine

Uurimine näitab, et olemasolevaid vihakuritegudest teatamise ja nende registreerimise tõhustamise meetmeid usaldusväärset hinnantud ei ole. Kuigi enamik Euroopa Liidu liikmesriike on võtnud teatud meetmeid – algatanud teabekampaaniaid, loonud spetsiaalseid üksusi ja teatamiskanaleid, töötanud välja elektroonilised teatamisvahendid –, ei ole selliste meetmete mõju sageli teada, sest usaldusväärset ja metodoloogiliselt põhjendatud hinnangud nende kohta puuduvad. Sellistele meetmetele vaatamata usuvad eksperdid ikka, et teatamata jätmine võib kahjustada kriminaalõigussüsteemi tõhusust. Ei ole selge, kas see kajastab võetud meetmete ebatõhusust või asjaolu, et puuduvad erimeetmed, mis julgustaksid kuritegudest teatama.

FRA arvamus

Võttes meetmeid, millega on ohvritel võimalik või tõhusam teatada vihakuritegudest politseile, peaksid Euroopa Liidu liikmesriigid tagama, et meetmete mõju nende ohvrite arvule, kes politseile kuritegudest teatavad, hinnatakse usaldusväärset ja metodoloogiliselt põhjendatult.

Ohvrite kaitsevajaduste hindamisel kooskõlas kuriteoohvrite õiguste direktiivi artikliga 22 eelarvamuslikule ajendile tähelepanu pööramise tagamine

Euroopa Liidu liikmesriigid peavad tagama, et õigusrikkujate diskrimineerivad ajendid registreeritakse ja neisse suhtutakse kogu menetluses tõsiselt. Praegu puuduvad ranged ja siduvad eeskirjad ja tegevusjuhendid, mis kohustaksid politseinikke süstemaatiliselt registreerima kõiki eelarvamusliku ajendi nähte. Seda tuleb käsitleda selles kontekstis, et liikmesriikidel on kuriteoohvrite õiguste direktiivi rakendamisel kohustus kehtestada menetlused ja tegevusjuhendid, millega tagatakse ohvrite kaitsevajaduste individuaalne hindamine direktiivi artikli 22 alusel. See hindamine arvestab kuriteo laadi ja asjaolusid. Artikli 22 lõike 3 kohaselt tuleb pöörata erilist tähelepanu kuriteoohvritele, kelle suhtes on „toime pandud eelarvamuskuritegu või kuritegu, mis on toime pandud diskrimineerimise ajendil“. Seega on äärmiselt oluline, et liikmesriigid pööraksid artikli 22 rakendamiseks menetlusi kehtestades tähelepanu ilmingutele, et õigusrikkujaid motiveeris diskrimineeriv suhtumine.

FRA arvamus

Rakendades kuriteoohvrite õiguste direktiivi artiklit 22, mis käsitleb kuriteoohvrite kaitsevajaduste individuaalset hindamist, on äärmiselt oluline, et Euroopa Liidu liikmesriigid pööravad tähelepanu ilmingutele, et õigusrikkumise ajendas diskrimineerimine.

Spetsialistide – politseinike, prokuröride ja kohtunike – teadlikkuse suurendamine vihakuritegusid käsitleva igakülgse koolituse kaudu

Üks peamistest järeldustest on, et kriminaalõigussüsteemi spetsialistide koolitus on ebapiisav. Politsei, kohtunikud ja prokurörid ei mõista piisavalt, mida tähendavad asjakohased mõisted, näiteks vihakuritegu, vihakõne ja nende eitamine. Vältimatult on vaja, et kogu kriminaalõigussüsteem kasutaks ühtset keelt, mis võimaldab vihakuriteod tuvastada ja nähtavaks teha kogu kriminaalmenetluses.

„Juhtumeid, mis suunatakse riigiprokuratuuri diskrimineerimisena, on vähe, sest paljud neist lähevad suure hulga rünnakujuhtumite hulgas teatud mõttes kaduma ja alati ei ole ilmne, et ajendiks oli diskrimineerimine. Püüame küll seda teha, kuid pean tunnistama, et mõnikord jääb see siiski kahe silma vahele.“
(Politseiametnik, Norra)

Teine keskne järeldus on, et politseinike puudulik arusaamine peamistest vihakuritegude analüüsimise mõistetest, põhimõtetest ja kategooriatest takistab sageli vihakuritegude vastu võitlemise meetmete rakendamist. Seni, kuni politseiteenistused ei kasuta keelt, mis käsitleb vihakuritegusid selgelt, ning kuni kõik teenistuse töötajad seda ei mõista, on poliitika tõhususe saavutamine keeruline. Esimene oluline samm on vihakuritegude põhimõtete ja -kategooriate kehtestamine ning kindel organisatsiooniline kinnistamine, lähtudes inimõigustest ning arvestades Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat ja asjakohaseid Euroopa Liidu õigusakte.

FRA arvamus

Kooskõlas kuriteoohvrite õiguste direktiivi artikliga 25, millega kohustatakse Euroopa Liidu liikmesriike spetsialiste koolitama, peavad Euroopa Liidu liikmesriigid tagama, et kõik politseinikud, prokurörid ja kriminaalkohtunikud mõistavad täielikult riiklikus õiguses kohaldatavaid vihakuriteo, viha õhutamise ja nende eitamise põhimõtteid ning et neil on vihakuritegude ja nende ohvritega professionaalse tegelemise väljaõpe. Selleks peab koolitus neile teadvustama vihakuriteo ilminguid ja mõju ohvritele (ja tekitama nendes selle suhtes tundlikkust) ning andma oskusi, millega selliseid juhtumeid ära tunda, registreerida ja uurida.

Diskrimineerimise institutsiooniliste aspektide tunnistamine

Vihakuritegude vastu võitlemise meetmete kavandamisel ja hindamisel on äärmiselt oluline kaalutada diskrimineerimise institutsioonilisi aspekte. Rohkem kui kaks intervjuueeritud spetsialisti viiest hindas väga suureks või suhteliselt suureks riski, et politseinikud, kellele ohvrid vihakuritegudest teatavad, jagavad õigusrikkujate diskrimineerivaid seisukohti. Kolmveerand kõikidest intervjuueeritustest usub, et kuritegudest teatamise parandamiseks on vaja kõrvaldada diskrimineeriv suhtumine politseis. Ohvrite vastumeelsus kuriteost politseile teatada on eelduspärane, kui ei usuta, et politsei suudaks ja sooviks võidelda diskrimineerimise vastu. Samas tuleb märkida, et siin esitatud tõendid kajastavad üksnes intervjuueeritute arvamusi ega esinda tingimata kõiki politseinikke ja kriminaalõiguse valdkonna töötajaid kõigis liikmesriikides.

„Oluline osa juhtumeid jääb politseile teatamata hirmu tõttu, et politseis esineb eelarvamusi; väikelinnades tunnevad politseinikke kõik ja teavad, kuidas ta on samasse olukorda suhtunud varem. Selle põhjal võib neil olla rohkem või vähem õigustatud hirm, et nende avaldusse ei suhtuta tõsiselt.“ (Ohvriabiorganisatsioon, Slovakkia)

Kuigi mis tahes katse puhul julgustada ohvreid kuritegudest teatama tuleb seda tegurit arvestada, ei saa politseinike diskrimineerivat suhtumist käsitleda omaette. Sellise suhtumise vastu võitlemine peab olema lahutamatu osa terviklikust inimõigustel põhinevast politseitöö strateegiast. Seda ei ole võimalik saavutada ainult koolituse kaudu. Politseiteenistuse seisukohad vihakuritegude ja diskrimineerimise suhtes on seotud tema missiooni ja identiteediga. See küsimus tuleb seepärast lahendada organisatsiooni arendamise tasandil, mis on eelkõige politseijuhtide ülesanne.

„Kedagi ei mõisteta kunagi süüdi ja meil on selle kohta näiteid – metroorongis rünnatud noorte juhtum; see [kuidas kriminaaluurimisasutused juhtumit käsitlesid] saatis kõigile LGBT-inimestele väga heidutava sõnumi. [...] arvan, et kui mõningaid inimesi, kes teatavad kuriteost, koheldaks hästi, austusega ja nende kaebusi uuritaks nõuetekohaselt, oleks selle tähtsus väga suur [...]“ (Ohvriabiorganisatsioon, Rumeenia)

Kui politsei ei näita aktiivselt oma pühendumust kõigi isikute inimõiguste tagamisele, ei teki vihakuritegude ohvritel politseinike suhtumise suhtes kindlustunnet. Seni, kuni ohvrid ei ole kindlad, et politsei austab nende väärikust selgelt ja ühemõtteliselt, ei ole kuritegudest teatamise määra olulist paranemist oodata. Politseitöö, mis põhineb tugeval inimõiguste austamise kultuuril ning koostööl, läbipaistvusel ja vastutustundel kohalike kogukondade ja vihakuritegude ohvrite ees, suurendaks üldsuse usaldust politsei vastu ja julgustaks ohvreid kuritegudest teatama.

FRA arvamus

Kooskõlas kuriteoohvrite õiguste direktiivi artiklist 1 tuleneva kohustusega tagada, et ohvrite staatust tunnustatakse ning et neisse suhtutakse austavalt, diskreetselt, isikupära arvestades, professionaalselt ja mittediskrimineerivalt, peavad Euroopa Liidu liikmesriigid veenduma, et ohvrid saavad vihakuritegudest politseile teatada kartmata, et politseinikud jagavad õigusrikkujate diskrimineerivaid seisukohti. Nad peavad võtma vastu mis tahes meetmed, mida on vaja politseinike seas selliste seisukohtade ennetamiseks ja väljajuurimiseks, sealhulgas valdavalt politseikultuuri muutes.

Vihakõnesse tõsiselt suhtumine

Intervjueeritud töid esile, et diskrimineerivad avaldused kahjustavad ühiskonnakliimat, ja juhtisid tähelepanu poliitikute keelekasutusele valimiskampaaniate ajal. Erakonnad peavad tagama, et isikurühmade vastu suunatud vihakõne ei ole aktsepteeritav.

„Poliitiku diskrimineeriv sõnavõtt on suurem probleem kui see, et sama ütleb kõrtsis suvaline lollpea.“
(Politseiametnik, Itaalia)

FRA arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid saavutama poliitikute vahel tugevama konsensuse, et diskrimineerimine ei ole poliitikas vaidlemisel ja konkureerimisel aktsepteeritav. Ühtlasi peaksid nad tagama võimaluse pöörduda kohtusse kõikides asjakohastes õigusvaldkondades.

Euroopa Liidu 12 liikmesriigis leidis vähemalt 40% intervjueeritustest, et holokausti eitamine on üsna või väga tõsine probleem. See rõhutab, kui tähtis on, et liikmesriigid rakendaksid terviklikult rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse asjakohaseid sätteid.

FRA arvamus

Genotsiidi, sealhulgas holokausti, inimsusevastaste kuritegude ja sõjakuritegude avalik õigustamine, eitamine või mitteoluliseks tunnistamine solvab ohvreid ja nende mälestust ning suurendab nende diskrimineerimist. Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid täielikult rakendama rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse artiklit 1 ning kaaluma seotud tavade tugevdamist kooskõlas rahvusvahelise inimõigustealase õigusega.

Järeldused

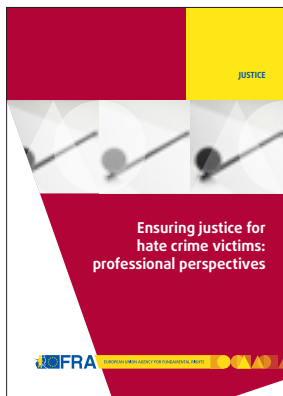
Vihakuritegude vastu võitlemine saab olla edukas ainult siis, kui ohvrid teatavad neile tehtud ülekohtust ja kõik osalejad aitavad kaasa selle tagamisele, et kurjategijad võetakse vastutusele. Aruandes rõhutatakse, et seda takistab arvukalt tegureid.

Need on näiteks kohaldatavate õigusraamistike puudused, vihakuriteo mõiste hoomamise ja käsitlemise raskused, ebakindlus seoses sellega, mis on selle mõiste tähtsus ja tähendus organisatsioonile, kus spetsialist töötab, ning risk, et diskrimineerib ka ametiasutus, mis võib hävitada ohvrite usalduse ja valmiduse teatada kuriteost.

Konkreetselt selgus intervjuudest spetsialistidega, et vaja on järgmist:

- õigusaktid, mis hõlmavad võrdselt kõiki diskrimineerimise kategooriaid kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 21 ja millega võetakse täielikult üle rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse artikkel 1 ning milles esitatakse kõige sagedamate vihakuritegude konkreetsete kriminaalõiguslikud määratlused;
- usaldusväärse tugiteenuste võrgustiku väljaarendamine;
- suunatud koolitus politseinikele ja kriminaalõiguse spetsialistidele;
- organisatsioonilised meetmed, millega soodustatakse ohvritepoolset teatamist ja tagatakse, et politseinikud tunnistavad diskrimineerimist kui ajendit, ning
- institutsiooniliste kaitsemeetmete tugevdamine politseiteenistustes tagamaks, et vihakuritegude ohvrid saavad teatada kuritegudest, ilma et nad langeksid ohvriks uuesti.

Kuigi need järeldused näitavad, et teha on veel palju, on nende probleemide lahendamine ainus viis realselt tagada vihakuritegude ohvrite õigus õiguskaitse kättesaadavusele.



Euroopa Liidu praeguse ühiskondliku kliima tõttu on vajadus võidelda vihakuritegude vastu veelgi pakilisem. Selliste kuritegude vastu on küll suunatud palju algatusi, ent enamik vihakuritegudest Euroopa Liidus jääb teatamata ja nende eest ei esitata süüdistust, mis jätab ohvrid seega õiguskaitseta. Selle suundumuse muutmiseks on äärmiselt oluline, et liikmesriigid parandaksid õiguskaitse kättesaadavust ohvritele.

Kriminaalkohtute, prokuratuuride ja politsei spetsialistidega ning vihakuritegude ohvreid toetavate vabaühenduste esindajatega toimunud intervjuude alusel annab käesolev aruanne ülevaate teguritest, mis takistavad õiguskaitse kättesaadavust ohvritele ja vihakuritegude nõuetekohast registreerimist. Ühtlasi tutvustatakse selles paljutöotavaid arengusuundi kogu Euroopa Liidus ja tuvastatakse vihakuritegude vastase tõhusa poliitika väljatöötamiseks vajalikud institutsionaalsed eeltingimused. Spetsialistide vaatenurgale keskendudes pakub aruanne olulist kohapealse tegevuse saadud teavet, mis võib aidata tõhustada kuriteo-ohvritele suurema mõjuvõimu andmist.

Lisateave

FRA aruande *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives* („Vihakuritegude ohvritele õigusemõistmise tagamine: spetsialistide vaatenurgad“) täistekst – <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/ensuring-justice-hate-crime-victims-professional-perspectives>.

Muud asjakohased väljaanded:

- FRA (detsember 2016), *Antisemitism – Overview of data available in the European Union 2005-2015*, Viin, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/antisemitism-overview-data-available-european-union-2005-2015>
- FRA (november 2016), *Current migration situation in the EU: hate crime*, Viin, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/current-migration-situation-eu-hate-crime-november-2016>
- FRA (november 2016), *Incitement in media content and political discourse in Member States of the European Union*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/incitement-media-content-and-political-discourse-member-states-european-union>
- FRA (november 2016), *Violence, threats and pressures against journalists and other media actors in the European Union*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/violence-threats-and-pressures-against-journalists-and-other-media-actors-european>
- FRA (2013), *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>
- Vihakuritegudest teatamise ja nende registreerimise parandamise ELi töörühm, *Compendium of practices for combating hate crime*, <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices>

Lisateave FRA tegevuse kohta vihakuritegude valdkonnas on ameti veebilehel: <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime>.



Väljaannete talitus

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2016
Kaanefoto: © Shutterstock



FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET

Schwarzenbergplatz 11, 1040 Viin, Austria
Tel +43 158030-0 – Faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-524-5, doi:10.2811/913216
PDF: ISBN 978-92-9491-501-6, doi:10.2811/291454